

Tanítóhivatal és teológia*

TARTALOM: Bevezetés; I. tézis; I. A Tanítóhivatal és a teológusok közötti közös elemek a feladatuk teljesítésében; 2. tézis; 3. tézis; 4. tézis; II. A Tanítóhivatal és a teológusok közötti különbség – az egyezőségek mellett; 5. tézis; 6. tézis; 7. tézis; 8. tézis; 9. tézis; III. Mi módon lehet ma szabályozni a teológusok és a Tanítóhivatal között viszonyt; 10. tézis; 11. tézis; 12. tézis.

Bevezetés

„A Tanítóhivatal és a teológia közötti kapcsolatok... nem csak nagy jelentőségűek, hanem ma is úgy kell értékelni őket, hogy nagyon aktuálisak”¹ Az itt következő szövegben arra teszünk kísérletet, hogy megvilágítsuk „az egyházi Tanítóhivatal által az isteni kinyilatkoztatás megőrzésére adott megbízatás és a teológiának a hit tanulmányozására és előtárására irányuló feladata”² közötti kapcsolatot.

I. tézis

Az „egyházi Tanítóhivatal” fogalma alatt értjük a tanításnak azt a feladatát, ami Krisztus rendelete alapján sajátja a püspökök testületének vagy egyes püspököknek, akik a pápával való hierarchikus egységben egyesülnek; a „teológusok” fogalma alatt értjük az egyháznak minden olyan tagját, akik tanulmányaik és az egyház hitének közösségében élt életük alapján kvalifikáltak arra, hogy a teológia sajátos tudományos módján Isten Igéje ismeretének elmélyítését, valamint – a kánoni küldetés erejében – a tanítást szolgálják.

A pásztorokról, a teológusokról vagy tanítókról és az egymáshoz való viszonyukról az Újszövetségben és az azt követő hagyományban analóg módon beszélnek, vagyis hasonlóan és egyúttal nem hasonlóan; a folyamatossággal

1 VI. PÁL, *Beszéd a II. Vatikáni Zsinat Teológiai Nemzetközi Kongresszuson (1966. október 1-jén)*, in *AAS* 58 (1966) 890.

2 *Ibid.*

meglehetősen mély változtatások járnak együtt. A kapcsolataik és az egymáshoz való rendelésük konkrét formái eltérő módon nyilvánulnak meg a történelem folyamán.

I. A Tanítóhivatal és a teológusok közötti közös elemek a feladatuk teljesítésében

2. tézis

A Tanítóhivatal és a teológusok közös feladata – bár analóg módon és a maguk sajátos módján –, „hogya a kinyilatkoztatás szent letéteményét őrizzék, mélyebben megértsék, előtárják, tanítsák és megvédjék”³ az Isten népe szolgálatában és az egész világ üdvére. Ennek a szolgálatnak elsősorban a hitbizonyosságot kell őriznie; ezt eltérő módon teszi a Tanítóhivatal és a teológusok szolgálata, anélkül azonban, hogy kettejük között szigorú szétválasztást lehetne vagy szabadna megállapítani.

3. tézis

Az igazság érdekében végzett közös szolgálatban mind a Tanítóhivatalt, mind a teológusokat egymáshoz kötik bizonyos kötelekek:

1) Egymáshoz köti őket Isten Igéje, mert „a Tanítóhivatal nem Isten szava fölött, hanem annak szolgálatában áll, csak az áthagyományozottat tanítja... áhítatosan hallgatja, szentül őrzi, hűségesen kifejti, és a hitnek ebből az egyetlen letéteményéből meríti azt, amit Isten kinyilatkoztatásként, hogy higgyük, élénk ad”;⁴ és mert „a szent teológia a Szent Hagymánnyal együtt Isten írott igéjére mint örök alapra támaszkodik, belőle meríti rendíthetetlen erejét, és belőle újul meg állandóan, miközben a hit fényénél kutatja a Krisztus misztériumában rejlő teljes igazságot”.⁵

2) Egymáshoz köti őket kölcsönösen a múlt és a jelen egyházának *sensus fidei*-je (hitérzéke). Ugyanis Isten Igéje minden korban jelen van a teljes Isten

3 *Ibid.*, 891.

4 *Dei Verbum*, 10.

5 *DV*, 24.

népének hitérzékében, amelyben „a hívők összessége, mely a Szentlélek kene-
tének birtokában van, a hitben nem tévedhet”,⁶ általában akkor, ha megvan
„a pásztorok és a hívek páratlan egyetértése a hagyományos hit megtartásá-
ban, gyakorlásában és megvallásában”.⁷

3) Egymáshoz kötik őket kölcsönösen a *hagyomány dokumentumai*, me-
lyekben Isten népének közös hite le van fektetve. Még ha a Tanítóhivatal és
a teológusok feladatai eltérőek is ezekkel a dokumentumokkal kapcsolatban,
egyikük sem hagyhatja figyelmen kívül azokat a nyomokat, melyeket a hit az
Isten népe üdvtörténetében hátrahagyott.

4) Egymáshoz köti őket kölcsönösen feladataik teljesítésében a világra
irányuló *lelkipásztori és missziós gondoskodás*. Még ha a pápa és a püspökök
Tanítóhivatala sajátos módon lelkipásztorinak nevezhető is, a teológusok
munkájának tudományos jellege nem menti fel őket a lelkipásztori és misz-
ziós felelősség alól, annál is kevésbé, mivel a mai kommunikációs eszközök
révén a tudományos eredmények is nagyon gyorsan nyilvánosságra hozhatók.
Ezenkívül a teológiának, mivel az Isten népében és az Isten népéért művelt
élettevékenység, rendelkeznie kell lelkipásztori és missziós szándékkal és ha-
tással is.

4. tézis

Közös – még ha egyúttal eltérő is – az egyszerre kollegiális és személyes
mód, amivel a Tanítóhivatal és a teológusok a feladatukat végzik. Azt a tényt,
hogy a tévedhetetlenség karizmája „a hívők összessége”,⁸ továbbá a Péter
utódjával közösségben lévő püspökök, és ugyanakkor maga a pápa – mint
eme kollégium feje⁹ – számára lett megígérve, a Tanítóhivatal tagjainak és az
egyes teológusoknak felelősségteljes, a közös munkára figyelő és kollegiális
egysége révén kell a gyakorlatban megvalósítani. Ennek igazolódnia kell egy-
részt úgy a Tanítóhivatal tagjai között, mint a teológusok között, másrészt
pedig a Tanítóhivatal és a teológusok között, megőrizve azonban minden
egyes teológus személyes és elengedhetetlen felelősségét, ami nélkül a tudo-
mány – és a hittudomány sem – soha nem tudna előbbre lépni.

6 *Lumen Gentium*, 12.

7 *DV*, 10.

8 *LG*, 12.

9 *Vö. LG*, 25.

II. A Tanítóhivatal és a teológusok közötti különbség – az egyezőségek mellett

5. tézis

Mindenekelőtt a Tanítóhivatal és a teológusok funkcióiban meglévő különbségekről kell beszélni.

1. A Tanítóhivatal feladata, hogy tekintélyével megvédje a katolikus integritást s a hit és erkölcs egységét. Ebből olyan sajátos funkciók származnak, amelyek – még ha első pillantásra meglehetősen negatív jellegűeknek tűnnek is – az egyház élete számára pozitív szolgálatot tesznek, és pedig hogy „hitelesen magyarázzák Isten írott vagy áthagyományozott igéjét”;¹⁰ az egyház hitére és erkölcsére veszélyes véleményeket elítélik; a ma aktuálisabb igazságokat előtárlják; bár úgy tűnik, a Tanítóhivatalnak nem feladata, hogy teológiai szintéziseket terjesszen elő, mégis az egység érdekében az egyes igazságokat a teljesség fényében kell szemlélnie, mivel az egyes igazságoknak az egészbe való integrálása magához az igazsághoz tartozik.

2. A teológusokra hárul két oldalról egy bizonyos közvetítői funkció kidolgozása a Tanítóhivatal és az Isten népe között; ugyanis „a teológiának kettős kapcsolata van az egyházi Tanítóhivatallal és az egész keresztény közösséggel. Mindenekelőtt közvetítő helyet foglal el az egyház hite és Tanítóhivatala között”.¹¹ A teológia egyrészt „minden egyes nagyobb úgynevezett szocio-kulturális területen... az egyetemes Egyház hagyományainak fényénél újra vizsgálja az Istentől kinyilatkoztatott, a Szentírásban följegyzett, s az egyházatyák és a Tanítóhivatal által magyarázott szavakat és tetteket”,¹² ugyanis „a tudományok, a történelem és a bölcsélet újabb vizsgálódásai és eredményei új kérdéseket vetnek föl... és a teológusoktól is új kutatásokat követelnek”.¹³ A teológia így „segítséget nyújt ahhoz, hogy a Tanítóhivatal, hivatásának megfelelően, az egyháznak mindig világossága és vezérfonala legyen”.¹⁴ Másrészt a teológusok interpretáló, tanítói és közvetítői munkájuk révén a Tanítóhivatal tanítását és véleményét a saját koruk mentalitásának megfelelően egy

¹⁰ DV, 10.

¹¹ VI. PÁL, *op. cit.*, 892.

¹² *Ad Gentes*, 22.

¹³ *Gaudium es Spes*, 62.

¹⁴ VI. PÁL, *op. cit.*, 892.

nagyobb kontextus szintézisébe helyezik, és így az Isten népe részéről való könnyebb megértését teszik lehetővé. Így „hatékony segítséget nyújtanak ahhoz, hogy a Tanítóhivatal által erős tekintéllyel előtárt igazságot továbbadják, megvilágítsák, illusztrálják és igazolják”.¹⁵

6. tézis

A teológusok és a Tanítóhivatal különböznek a tekintély módjában is, amelynek erejében a feladatukat végzik.

1. A Tanítóhivatal a maga tekintélyét a szentségi felszentelésből kapja, amely „a megszentelés hivatalával magával hozza a tanítás és a kormányzás hivatalát is”.¹⁶ Ez az úgynevezett „formális tekintély” egyszerre karizmatikus és jogi, s a Tanítóhivatal jogát és kötelességét alkotja, minthogy Krisztus tekintélyében való részesedés. Vigyázni kell, hogy a szolgálati hivatal tekintélye azzal a tekintéllyel legyen gyakorolva, amely a személytől és magából az előtárt dologból ered.

2. A teológusoknak – a tudományos minősítésükből fakadóan – megvan a maguk sajátosan teológiai tekintélye, ami azonban nem szakadhat el ennek a tudománynak – mint hittudománynak – sajátos jellegétől; és nem lehet gyakorolni a hit élő tapasztalata és gyakorlata nélkül. Ezért a teológiának az egyházban nem csak profán tudományos, hanem valóban egyházi tekintélye van, ami az Isten Igéjéből származó és kánoni küldetés által megerősített rendbe illeszkedik.

7. tézis

Bizonyos különbség a Tanítóhivatal és a teológusok között az egyházhoz kapcsolódásuk módjában is van. Természetesen világos, hogy munkájukat – mind a Tanítóhivatal, mind a teológusok – az egyházban és az egyházért végzik. Azonban különbség mutatkozik ennek az egyháziasságnak a módjában.

1. A Tanítóhivatal az egyházi rend szentsége által átadott egyházi hivatalos feladat. Ezért – mivel az egyház alkotóeleme – csak az egyházban létezhet, úgy hogy a Tanítóhivatal minden egyes tagja a saját és a szent

¹⁵ VI. PÁL, *op. cit.*, 891.

¹⁶ LG, 21.

hatalom tekintélyét csak nyájának igazságban és szentségben való gyarapítására használhatja.¹⁷ Ez nem csak a részegyházakra érvényes, amelyeknek élén állnak, hanem „mint a püspöki kollégium tagjai... Krisztus alapítói szándéka és parancsa alapján egyenként is kötelesek törődni az egyetemes Egyházzal, és... (ez) nagyban hozzájárul az egyetemes Egyház gyarapodásához”.¹⁸

2. A teológia művelése, még akkor is, ha nem kifejezetten a „kánoni küldetés” erejében végzik, csakis az egyház hitével való élő kapcsolatban történhet. Ezért minden keresztény – amennyiben egyrészt az egyház életében tevékenyen részt vesz, másrészt pedig tudományos kompetenciával rendelkezik – végezhet munkát teológusként; ez a munka a Szentlélek életéből kapja az irányítását, aki az egyházban él, és a szentségekben, az Isten Igjének hirdetésében és a szeretet közösségében árad ki.

8. tézis

Sajátos jellege van a Tanítóhivatal és a teológusok közötti viszonynak a saját szabadságuk és a hozzá kötődő, a hívőkkel szembeni, a világgal szembeni, sőt a kölcsönös kapcsolatukat illető kritikai funkció vonatkozásában.

1. Hogy a Tanítóhivatal természete és berendezkedése folytán a hivatalának gyakorlásában szabad, az nyilvánvaló. Ez a szabadság nagy felelősséggel jár együtt. Ezért gyakran nehéz, bár szükséges úgy működnie, hogy az a teológusoknak és más hívőknek ne tűnjön önkényesnek vagy túlságosan kiterjesztettnek. Vannak olyan teológusok, akik a tudományos szabadságot nagyon eltúlozzák, és nem veszik eléggé figyelembe, hogy a Tanítóhivatal iránti tisztelet éppen a teológiai tudomány tudományos elemei közé tartozik. Továbbá, a demokratikus érzékenység ma nem ritkán szolidaritáshatást vált ki az ellen, amit a Tanítóhivatal a feladatának teljesítése közben a hit- és erkölcsstannak a károktól való megvédése érdekében végez. Mégis szükséges, még ha nem is könnyű, ráatalálni az előbbrejutásnak mindig szabad és erős, de nem önkényes és az egyházban való közöséget meg nem zavaró módjára.

2. A Tanítóhivatal szabadságának megfelel a maga módján a teológusoknak a valódi tudományos felelősségből származó szabadsága. Ez a sza-

¹⁷ Vö. *LG*, 27.

¹⁸ *LG*, 23.

badság nem korlátlan, hanem az igazság iránti elkötelezettségen túl, arra is érvényes, hogy „minden szabadság gyakorlásánál meg kell tartani a személyes és a társadalmi felelősség erkölcsi elvét”.¹⁹ De a teológusoknak az a feladata, hogy értelmezzék a Tanítóhivatal jelenkori és múltbeli dokumentumait, hogy behelyezzék azokat a teljes kinyilatkoztatott igazság összefüggéseibe, és hogy megtalálják a hermeneutikai tudomány segítségével azok jobb megértését, az magával hoz egy bizonyos módon kritikus, ám nem destruktív, hanem pozitív funkciót.

9. tézis

Miközben a Tanítóhivatal és a teológusok a feladatukat végzik, nem ritkán bizonyos feszültség keletkezik. Ezen azonban nem kell csodálkozni, és nem is kell azt remélni, hogy ez a feszültség ezen a földön valaha teljesen feloldódik. Éppen ellenkezőleg: ahol valódi élet van, ott feszültség is létezik. Ez nem ellenségeskedést vagy valódi szembenállást jelent, hanem életerőt és ösztönzést arra, hogy mindketten közös párbeszéd formában végezzék a feladatukat.

III. Mi módon lehet ma szabályozni a teológusok és a Tanítóhivatal között viszonyt

10. tézis

A teológusok és a Tanítóhivatal közötti eme lehetséges párbeszéd alapja és feltétele az egyház hitében való közös részvétel és az egyház építésében való szolgálat, ami a Tanítóhivatal és a teológusok eltérő funkcióit foglalja magába. Az igazság közvetítésében és részvételében való egység egyrészt – mint szokásos egység – megelőz minden tényleges párbeszédet; másrészt pedig maga az igazság megerősödik és élővé válik a különböző dialogikus kapcsolatok révén. Így a párbeszéd a legjobb kölcsönös segítség: A tanítóhivatal nagyobb megértést tud szerezni a hitbeli és erkölcsi igazságok hirdetéséhez és megvédéséhez; a hitről és erkölcsről szóló teológiai ismeretek pedig, a Tanítóhivatal által megerősítve, bizonyosságot kapnak.

¹⁹ *Dignitatis Humanae*, 7.

II. tézis

A Tanítóhivatal és a teológusok közötti párbeszédnek a határai a hitigazságnak csak őrzésében és magyarázásában vannak. Ezért erre a párbeszédre nagyon széles terület nyílik. Másrészt ezt az igazságot nem bizonytalanként és teljesen ismeretlenként kell mindig keresni, hanem mint valóban kinyilatkoztatott és az egyháznak hűséges megőrzésre átadott igazságot. Ezért a párbeszédnek ott van a határa, ahol a hitigazság határait érintik.

A párbeszédnek ez a célja – hogy az igazságot szolgálja – nem ritkán veszélybe kerül. Különösen a következő magatartási formák akadályozzák a párbeszéd lehetőségét: ahol a párbeszéd „eszközzé” válik egy bizonyos „politikai” cél érdekében, vagyis nyomás alkalmazásával, végül is az igazságtól elszakadva akarják elérni, ott hajótörést szenved; aki „egyoldalúan” foglalja el a párbeszéd területét, megszegi a párbeszéd szabályait; a Tanítóhivatal és a teológusok közötti párbeszédet mindenekelőtt akkor szegik meg, ha túl gyorsan elhagyják az érvelés és megbeszélés szintjét, és azonnal a kényszer, a fenyegetés és a szankció eszközét alkalmazzák; ugyanez érvényes, ha a teológusok és a Tanítóhivatal közötti vita – történjék akár az egyházon belül vagy rajta kívül – nem kellően informált nyilvánosság előtt zajlik, és ezáltal kívülről érkező „hatások” (*mass media*) nagyon befolyásolják.

12. tézis

A doktrinális eljárás hivatalos megnyitása előtt az illetékes hatóságnak ki kell mérítenie a párbeszédes egyetértésre jutás minden szokásos lehetőségét egy kétséges vélemény tisztázása érdekében (például személyes megbeszélés, levél útján történő megbeszélés, kérdés és felelet formájában). Ha a párbeszédnek eme formáival nem lehetett valódi egyetértésre jutni, a Tanítóhivatalnak egy bőszeges és flexibilis felelősségre vonási eszköztárat kell alkalmaznia, kezdve a figyelmeztetés különböző módjaival, „szóbeli figyelmeztetéssel” stb. A legsúlyosabb esetben a Tanítóhivatalnak – a különböző iskolák teológusainak megkérdezése után, illetve a párbeszéd minden lehetőségének kimerítése után – az általa szükségesnek vélt módon meg kell védeni a megtámadott igazságot és a hívő nép hitét.

Klasszikus szabályok szerint egy „eretnekség” tényét csak akkor szabad véglegesnek tekinteni, ha az alperes teológus „kitartást” (*pertinancia*)

tanúsít, vagyis ha a hittel szembenálló véleményének tisztázására minden párbeszédet lezár és gyakorlatilag a párbeszédet megszakítja. Ezt a dolgot csak a dogmaértelmezés és a teológiai minősítés minden szabályának alkalmazása után szabad érvényesíteni. Ily módon elkerülhetetlen döntések esetében is meg lehet őrizni a valódi „ethosz” párbeszédes jellegét.

* Az egyházi Tanítóhivatal és a teológia közötti kölcsönös kapcsolatról szóló tézisek szövege, amit „sajátos formában” hagyott jóvá a Nemzetközi Teológiai Bizottság.